

ELS ARRENDAMENTS DELS DRETS DE BOLLA: UN INDICADOR VÀLID PER MESURAR LA PRODUCCIÓ I EL CONSUM DE TEIXITS?¹

MONTERRAT DURAN I PUJOL
Universitat de Barcelona

RESUM

L'objectiu d'aquest treball és presentar la reconstrucció de la sèrie dels ingressos obtinguts per la Generalitat de Catalunya a través de la recaptació de l'impost de bolla durant l'edat moderna —és a dir, des de la primeria del segle XVI fins a la seva desaparició en el darrer terç del segle XVIII (1770)—, i valorar-ne la validesa com a indicador de la producció i/o el consum de teixits a Catalunya en tota aquesta etapa.

EL DRET DE BOLLA I EL SEU FUNCIONAMENT

L'impost de bolla, que gravava, successivament, la producció i el consum de teixits, va ser creat a les Corts de Montsó de 1362-1363, com un impost transitori que tenia com a finalitat permetre a la Generalitat recaptar la quantitat que li havia estat assignada com a contribució en el conflicte que Pere el Cerimoniós mantenia contra Pere el Cruel de Castella. Malgrat el sentit temporal inicial, l'impost va esdevenir permanent i, tot i que el 1724 s'inicià l'expedient de supressió, es va mantenir fins al 1770, any en què Carles III en va decretar l'extinció definitiva.

El dret estava constituït per tres tipus d'imposicions: el dret de bolla de plom, que gravava la fabricació de draps i teixits de llana i es pagava quan les peces sortien de mans del teixidor i passaven a mans del paraire; el dret de segell de cera, que requeia sobre la venda de teixits de llana, seda i alguns cotons destinats a la confecció de robes, i el dret de joies, que es carregava sobre els fils d'or o plata i/o sobre les joies que adornaven els teixits o els vestits. Les teles de lli i cànem o canemasseries estaven exemptes del pagament dels drets de bolla des de la primeria del segle XVI.²

La part de l'impost que gravava la producció de draps i robes de llana —la bolla de plom— variava segons la qualitat i les característiques del teixit. A partir del se-

1. Aquest treball ha estat elaborat en el marc del projecte DGICYT, PS96-0291. Agraïixo a G. Feliu, E. Serra, C. Sudrià, J. Torras i als membres del meu Departament les seves observacions i suggeriments.

2. Per capítol de les Corts Generals de Barcelona de 1503, es va suprimir el dret de bolla de les teles de canemasseria, i s'imposà, en substitució, un dret d'entrada a Catalunya per a aquest tipus de teixits equivalent al 10 % del seu valor (Arxiu de la Corona d'Aragó, en endavant: ACA, Generalitat, G23 vol. 1 i G24 vol. 15).

gle xv, els draps de llana pentinats de més de 21 lligadures i tots els draps divuitens fets a la vervina pagaven 6 sous,³ els draps entre 21 i 12 lligadures i els vervins fins a divuitens, 4 sous.⁴ Per a les peces de roba de llana estretes aparellades dins el Principat (cadins, draps banyolencs, sargils estrets, sarges estretes, estamenyes, cordellats, burates, fustanys, mitges llanes i equivalents) el gravamen era de 2 diners per cana. Els draps de llana tenyits eren objecte d'un càrrec addicional de 10 sous per peça si ho eren de grana, de 7 sous per peça quan el que es tenyia eren escarlates morades (clares o fosques) i de 4 sous per peça en el cas de draps que ja eren de color sanguini, cardenalat, colea,⁵ rosat, etc. De la fiscalitat, no se n'escapaven els escapolons, que pagaven la mateixa tarifa que les peces senceres, però a prorrata de la seva dimensió.⁶

Pel que fa al consum, el dret —segell de cera— requeia sobre els teixits autòctons i estrangers de llana,⁷ de seda i, també, alguns cotons venuts al detall, inclosa la roba que teixidors i paraires tallaven per a ús propi. L'impost era de 3 sous per lliura de valor (un 15 % de l'import de la venda) per a tots els draps i teles de llana, mitges llanes i fustanys, i de 2 sous per lliura (un 10 %) per als brocats i draps d'or o d'argent, altres robes de seda com ara velluts, xamellots, tafetans, vels de Romania, teles de València, d'Almeria o de Castella, damasquins, i peces llistades de seda, igual que per a les joies; el fil d'or i plata tributava 1 sou per lliura si era filat a Catalunya i 2 sous per lliura si era importat.⁸ El pagament el satisfieien els botiguers de tall, paraires, velluters, velers, sastres, etc., quan efectuaven la venda d'un tros de teixit, encara que aquest fos venut fora de l'àmbit de la botiga. Des del segle xv i fins a

3. Segons CARRÈRE (1967), reben aquest nom les falsificacions reconegudes dels draps fabricats a Wervicq (Flandes).

4. Segons les Ordinacions de les Corts de 1547, capítols del 5 al 9, les peces de drap pentinat de qualitat superior a vint-i-quatrens i vervins superiors a divuitens havien de tenir un mínim de 14 rams. Si superaven aquest tiratge pagaven 6 diners per cada ram de més. Entre vint-i-dosens i vint-i-quatrens i els vervins divuitens havien de tenir un mínim de 12 rams i pagaven, igualment, 6 diners per cada ram de més, i els draps inferiors als vint-i-dosens havien de tenir també 12 rams, i pagaven 4 diners per cada ram que excedís aquest tiratge. En resum, el dret de plom es pagava segons el nombre de rams, i la tarifa per ram era de 4 diners per als draps fins als vint-i-unens, i de 6 diners per als superiors a aquest número (ACA, Ordinacions, xxvi/5/9).

5. Del llatí *coleus*, pl. neutre *colea*, de color pàl·lid, lívid, blavós. En el context on apareix citat, probablement es refereix a un color violat.

6. Reben el nom de *escapoló* els trossos de roba, sovint de finals de peça, que es venien generalment a un preu inferior.

7. Els draps i teixits estrangers, una vegada satisfets els drets d'entrada a Catalunya, s'havien de dur, en el termini de quatre dies, a la casa de la bolla corresponent per tal que els fos col·locat el segell corresponent. Aleshores quedaven subjectes a la mateixa normativa de venda i circulació que els teixits de producció autòctona (ACA, Generalitat, G162 vol. 7).

8. El dret es percebia, ja al segle xv, també sobre la venda de barrets, que cotitzaven a raó de 3 sous per lliura. Posteriorment, s'hi afegí la venda de naips. Segons FERNÁNDEZ DE PINEDO (1985), p. 128, els drets de bolla sobre els naips i els capells representaven, en el primer quart del segle xviii, entre un 1,8 % i un 2,3 % del total recaptat.

l'any 1770 en què va quedar extingit, la taxa de l'impost es va mantenir sense canvis pel que fa a les robes de llana i seda.⁹

Les tasques de cobrament, control i administració dels drets de bolla van comportar l'establiment d'una organització burocràtica i de personal força complexa. Els càrrecs principals eren: el defenedor dels drets, que s'ocupava de vigilar que els oficials complissin les seves obligacions; el receptor o collidor dels drets de la casa de la bolla, encarregat de comprovar la marxa de les activitats i d'enviar la recaptació a la taula de canvi; el credencer dels draps i el credencer de les sedes, que portaven els llibres on s'indicaven les partides bollades; el manifest de bolla, que tenia l'obligació de dur el llibre on s'anotaven els draps que es fabricaven o s'importaven i, també, els que sortien cap a altres regnes; l'albaraner, que tenia com a missió dur el registre dels albarans de guia, i els guardes de la casa, encarregats de posar el segell de cera a les partides que ja havien satisfet el dret, ultra altres persones de la Diputació que s'ocupaven, entre altres tasques, de gestions relacionades amb la bolla (oïdors de comptes, advocat i procurador fiscal, escrivents, guardes de portes de les ciutats, etc.).¹⁰ A l'igual de la resta de drets percebuts per la Generalitat, la recaptació dels drets de bolla s'arrendava al millor postor, per col·lectes fiscals i per períodes de tres anys, i l'import dels arrendaments s'havia de dipositar periòdicament a la Taula de Canvi de la ciutat de Barcelona. Sobre els arrendataris requeia la responsabilitat del pagament dels salaris dels oficials i el control dels funcionaris encarregats de recaptar directament l'impost i de gestionar-ne els tràmits burocràtics.

LA RECONSTRUCCIÓ DE LA SÈRIE DE BOLLA

La producció tèxtil, i en especial la manufactura llanera, constituïa un dels sectors més importants de la producció no agrària a la Catalunya de les èpoques medieval i moderna, amb una quota de participació no gens negligible, segons els períodes, en el comerç d'exportació i d'importació.¹¹ No obstant la seva importància, la

9. La comprovació de la continuïtat de la taxa s'ha fet comparant les tarifes de bolla dels anys 1413, 1481, 1506, 1526, 1547, 1623 i 1677 (ACA, Generalitat, G162 vol. 7; G24 vol. 15 i 28; G223 vol. 1; ordinations de la Cort General de Catalunya, xxvi/5/9 i xxviii/5/11) i, per al 1481, J. VICENS VIVES (1967).

10. Sobre la mecànica seguida en la recaptació dels drets de bolla i altres drets del general, responsabilitat dels diferents funcionaris, salaris establerts, etc., vegeu RUBIO CAMBRONERO (1950), vol. I, p. 259-398. També, «Ordinacions i crides per la bona exacció dels drets de bolla, 1677» (ACA, xxviii/5/11).

11. Vegeu CARRÈRE (1967) i TREPPO (1976) per al període medieval. Per als segles XVI-XVIII, els estudis sobre el comerç colonial, els intercanvis relacionats amb el sector cotoner i l'activitat comercial en general, així com el paper de les exportacions i importacions de draps i robes de llana, teixits de seda i teles de lli o cànem han estat objecte d'escassa atenció, probablement a causa de la pèrdua d'importància relativa del sector. D'entre la bibliografia existent destacariem els treballs de CAPMANY (1779-1792), FONTANA (1955), GIRALT (1957), VILAR (1962-1968), MARTÍNEZ SHAW (1978), TORRAS ELIAS (1989 i 1991), DELGADO (1992) i MARTÍN CORRALES (2001).

manca de dades globals sobre aquesta activitat fa que encara avui dia tinguem un coneixement molt superficial sobre la producció i el consum de teixits, llacuna que, sens dubte, un estudi detallat de la variada i múltiple documentació generada per l'impost de bolla permetria cobrir en bona part. Reconstruir la sèrie dels ingressos que aquest impost va proporcionar a la Generalitat en el període de 1503-1770 per a les bolles foranes i en el període de 1524-1770 per a Barcelona, completant les dades conegudes fins ara, semblava una bona manera de contribuir a omplir aquest buit amb un indicador general sobre l'evolució del sector tant des del punt de vista de la producció com del consum. Les xifres corresponents al període 1503-1703, que s'inclouen en aquesta sèrie, han estat recollides personalment i contrastades amb les ja existents, mentre que per als anys 1717-1770, s'han utilitzat directament les dades de Fernández de Pinedo (1978).¹² Els escassos buits que presentava la sèrie s'han cobert, sempre que ha estat possible, fent una estimació del valor de l'arrendament.¹³

Les dades de la sèrie corresponen a la quantitat obtinguda per la Generalitat per l'arrendament dels drets de bolla o de l'import recaptat directament pels oficials de la institució quan, per raons diverses (epidèmies, guerres, crisis, etc.), no trobaven arrendador o aquests hi renunciaven, generalment per les causes esmentades, abans d'acabar-se el trienni corresponent. En la seva majoria, per tant, les dades s'han obtingut dels llibres d'arrendament dels drets del general i, quan aquestes actes no han estat localitzades per a algun període, les dades s'han completat amb la informació procedent dels diversos registres comptables de la Diputació del General, com són els llibres de vàlues, els llibres de deutors, o dels volums que contenen la documentació utilitzada per formar els balanços de la institució per a la seva aprovació a les Corts Generals. En tots els casos —tant quan hi ha arrendament com quan es col·lecta— es tracta d'ingressos nets, és a dir, una vegada descomptades les des-

12. Han publicat dades sobre la bolla (segles XVI-XVIII): FERNÁNDEZ DE PINEDO (1985, 1990, 1997, 2001), que dona a conèixer les dades de recaptació de bolla per al període 1717-1770, i les xifres totals i les de les foranes desglossades per col·lectes per al període 1599-1703; SERRA (1993 i 1994), que recull dades esparses sobre la recaptació entre 1550 i 1650; TORRES (1997), que recull en gràfic les dades del període 1545-1648, i DURAN (1999 i 2000), que publica les xifres de les bolles foranes per al període 1503-1625.

13. La sèrie de bolles foranes presentava buits d'informació en el triennis de 1503-1505, 1530-1532, 1560-1562, i 1575-1577 en què no es disposava de dades per a algunes de les col·lectes, i en els triennis 1512-1514 i 1518-1520 en què mancava la totalitat de la informació. Aquests buits s'han cobert a còpia d'estimar la quantia de l'arrendament de cada col·lecta segons el seu valor en els triennis anterior i posterior, a excepció del període 1503-1505 en què, com que es tracta de l'inici de la sèrie, s'ha calculat partint del percentatge que l'arrendament de la respectiva col·lecta representava sobre el total en el trienni posterior. La col·lecta de Barcelona presentava buits en els triennis 1554-1556, 1560-1562, 1575-1580 i 1587-1589. En aquest cas, s'ha optat per no estimar-los, perquè en els anys precedents i posteriors aquest impost va ésser recaptat i no arrendat, per la qual cosa, consegüentment, presentava oscil·lacions molt marcades.

peses i els salaris dels funcionaris que intervenien en el procés.¹⁴ Tot i que a l'apèndix s'inclou l'arrendament de Perpinyà, no hem pres aquests valors en consideració quan hem analitzat l'evolució dels ingressos, atès que aquesta col·lecta va ser anexionada per França amb el Tractat dels Pirineus (1659) i deixà de formar part, conseqüentment, dels drets percebuts per la Generalitat fins aleshores.¹⁵

UN INDICADOR DE LA PRODUCCIÓ O DEL CONSUM?

Una de les qüestions que es plantejava en relació amb la sèrie d'arrendaments de bolla és si, més enllà de facilitar informació sobre una determinada font d'ingressos de la Diputació del General, podria ésser utilitzada com un indicador per estudiar l'evolució conjunta de la producció i el consum de teixits a Catalunya, o bé si el pes d'un d'aquests dos factors era prou fort com per influir en el comportament de la sèrie, convertint-la, bàsicament, en un indicador de la producció o del consum. Tot i que es tracta d'un impost successiu, el fet que la venda de teixits —autòctons i d'importació— pagués un 15 % del valor de la venda, mentre que la taxa que gravava la producció era molt inferior, permetia suposar que la part més important dels ingressos provenia del consum. A aquesta mateixa conclusió arriba Torres (1997, p. 113) quan observa que els pagaments d'un sol botiguer de la ciutat de Girona igualava i/o superava amb escreix el d'algunes localitats productores de la col·lecta. Per tal de poder precisar més aquest aspecte clau i extreure el màxim profit de la sèrie, es va procedir a buidar alguns dels llibres de recaptació de bolla conservats de la segona meitat del segle XVII, en els quals era possible destriar la procedència dels pagaments. Es tracta, concretament, dels corresponents a les poblacions de Cardona, Esparreguera, Igualada, Manresa, Solsona i Valls, totes elles poblacions mitjanes des del punt de vista demogràfic, que reunien la condició de tenir una activitat tèxtil important o de ser centres de recaptació dels nuclis productors de la zona (quadre 1).¹⁶

14. Les fonts d'on procedeixen les dades de la sèrie són: ACA, Generalitat, G54 vol. 2 i 3, G72 vol. 1, G85 vol. 2, 3 i 6 a 21, G24 vol. 15 a 38, G147 vol. 1 i 3, G206 vol. 1, G209 vol. 2, i V192 i 193. A l'apèndix 1 es recullen els arrendaments de la Taula de Barcelona i del total de les foranes. El detall de la recaptació de cada una de les taules foranes, per als segles XVI i XVII, està a disposició de tot aquell estudiós que hi estigui interessat.

15. Des del punt de vista econòmic, la pèrdua de Perpinyà representava un cop important per als ingressos de la Generalitat, tot i la contínua disminució que aquests havien experimentat des de la primèria del segle XVI. La recaptació procedent d'aquesta col·lecta suposava el 26 % del total de les bolles foranes en els primers anys del segle XVI, d'un 15 % el 1560, i de l'11-12 % en els anys anteriors a l'inici del conflicte (vegeu dades a l'apèndix 1).

16. ACA, Generalitat, D71 vol. 1743 a 1746 per a Cardona; D72 vol. 1753, 1754 i 1757 a 1761 per a Esparreguera; D102 vol. 2106, 2107, 2109, 2110 i D103 vol. 2113 a 2117 per a Igualada; D80 vol. 1815 a 1821 i D27 vol. 1036, 1037 per a Manresa; D89 vol. 1951, 1953 a 1956, 1961 a 19164 i D30 vol. 1119 per a Solsona; D94 vol. 2008, 2009 i 2012 a 2015 i D96 vol. 2026 a 2028 per a Valls.

QUADRE 1
DISTRIBUCIÓ DE LA RECAPTACIÓ DE BOLLA

	<i>Cobrat per dret de cera</i>	%	<i>Cobrat per dret de rams</i>	%	<i>Total</i>
<i>Cardona</i>					
1684/3a. terça	105,1	91,2	10,1	8,8	115,2
1684/4a. terça	289,7	94,4	17,1	5,6	306,8
1685/2a. terça	159,4	97,5	3,9	2,5	163,3
1686/1a. terça	102,7	87,2	15,1	12,8	117,7
<i>Esparreguera</i>					
1686/2a. terça	186,1	74,8	62,6	25,2	248,7
1686/4a. terça	272,1	77,8	77,7	22,2	349,8
1687/1a. terça	126,9	54,4	106,5	45,6	233,4
1687/3a. terça	74,2	35,3	136,1	64,7	210,3
1688/1a. terça	159,1	74,3	55,1	25,7	214,2
1688/3a. terça	114,8	59,6	77,7	40,4	192,5
1688/4a. terça	300,6	73,9	106,2	26,1	406,8
<i>Igualada</i>					
1695/3a. terça	147,4	85,0	25,9	15,0	173,3
1695/4a. terça	298,4	92,1	25,8	7,9	324,2
1696/2a. terça	149,9	93,6	10,2	6,4	160,1
1696/3a. terça	166,0	90,6	17,2	9,4	183,2
1696/4a. terça	303,0	92,8	23,4	7,2	326,4
1697/1a. terça	89,1	82,2	19,2	17,8	108,3
1697/2a. terça	73,5	88,9	9,2	11,1	82,7
1697/3a. terça	55,2	75,5	17,9	24,5	73,1
1697/4a. terça	210,6	90,5	22,1	9,5	232,7
1698/1a. terça	80,3	85,3	13,8	14,7	94,1
1698/2a. terça	84,2	71,7	33,3	28,3	117,5
<i>Manresa</i>					
1684/ gener	30,1	87,2	4,4	12,8	34,5
1684/març	31,1	88,5	4,1	11,5	35,2
1684/octubre	54,8	97,7	1,3	2,3	56,1
1684/novembre	60,6	94,7	3,3	5,3	63,9
1685/2a. terça	39,1	87,2	5,7	12,8	44,8
1685/3a. terça	53,6	85,8	8,8	14,2	62,4
1686/1a. terça	14,1	53,2	12,4	46,8	26,5

(Continua)

ELS ARRENDAMENTS DELS DRETS DE BOLLA: UN INDICADOR VÀLID
PER MESURAR LA PRODUCCIÓ I EL CONSUM DE TEIXITS?

QUADRE 1
(Continuació)

	<i>Cobrat per dret de cera</i>	%	<i>Cobrat per dret de rams</i>	%	<i>Total</i>
<i>Solsona</i>					
1684/3a. terça	159,8	84,6	29,1	15,4	188,9
1686/1a. terça	106,4	77,3	31,3	22,7	137,7
1686/2a. terça	60,8	77,8	17,4	22,2	78,2
1686/3a. terça	129,1	84,5	23,7	15,5	152,8
1687/1a. terça	152,5	87,5	21,8	12,5	174,3
1687/2a. terça	163,3	94,4	9,8	5,6	173,1
1687/3a. terça	86,2	82,8	17,9	17,2	104,1
1687/4a. terça	128,5	67,4	62,2	32,6	190,7
<i>Valls</i>					
1687/1a. terça	385,4	93,4	27,3	6,6	412,7
1687/2a. terça	258,4	91,1	25,1	8,9	283,5
1687/3a. terça	278,2	85,2	48,2	14,8	326,4
1687/4a. terça	461,6	93,4	32,6	6,6	494,2
1689/1a. terça	319,9	92,3	26,6	7,7	346,5
1689/2a. terça	336,9	93,7	22,6	6,3	359,5
1689/4a. terça	521,5	93,3	37,1	6,7	558,6

Font: ACA, Generalitat, D71 vol. 1743 a 1746 per a Cardona; D72 vol. 1753, 1754 i 1757 a 1761 per a Esparreguera; D102 vol. 2106, 2107, 2109, 2110 i D103 vol. 2113 a 2117 per a Igualada; D80 vol. 1815 a 1821 i D27 vol. 1036, 1037 per a Manresa; D89 vol. 1951, 1953 a 1956, 1961 a 1964 i D30 vol. 1119 per a Solsona; D94 vol. 2008, 2009 i 2012 a 2015 i D96 vol. 2026 a 2028 per a Valls.

Com es pot observar en el quadre 1, els resultats obtinguts són evidents i confirmen plenament el que s'ha exposat fins ara: la part de l'ingrés que correspon a les vendes —el dret de cera— suposa, amb molt poques excepcions, més del 70 % dels ingressos, i arriba a representar més del 90 % del total recaptat a Cardona, Igualada, Manresa i Valls. En contrapartida, les percepcions provinents de la producció —el dret de rams— se situen entorn o per sota del 20 %. I aquesta relació resulta més equilibrada, però sense arribar a invertir-se, en nuclis com ara Esparreguera (Baix Llobregat), que constituïa, ja en aquesta època, un dels principals centres de fabricació de draps vint-i-dosens i vint-i-quatrens de l'àrea barcelonina.

La distribució de l'impost a la col·lecta de Vilafranca del Penedès, que comprenia poblacions de les actuals comarques de l'Alt i el Baix Penedès, l'Anoia, el Garraf, l'Alt Camp i el Baix Llobregat,¹⁷ contribueix a reforçar aquesta opinió amb dades de la segona meitat del segle XVII (quadre 2): el percentatge que representa la recaptació de Vilafranca del Penedès, que actua com a centre cohesiu de l'activitat comercial

17. ACA, Generalitat, D96, vol. 2031, 2032 i 2033.

QUADRE 2
DISTRIBUCIÓ DE LA RECAPTACIÓ DE BOLLA A LA COLLECTA DE VILAFRANCA DEL PENEDÈS

	1684/2a. terça	%	1684/3a. terça	%	1686/2a. terça	%
	Valor en lliures		Valor en lliures		Valor en lliures	
Vilafranca del Penedès	216	36	238	38	205	30
Igualada	43	7	27	4	52	8
Capellades	15	3	19	3	20	3
Torredembarra	49	8	87	14	85	13
Vilanova-Cubelles	46	8	25	4	23	3
Sant Sadurní d'Anoia	5	1	24	4	2	0
Sant Quintí de Mediona	9	1	6	1	18	3
Sant Pere de Riudebitlles	30	5	30	5	-	-
Sitges	11	2	-	-	21	3
La Pobla de Montornès	8	1	4	1	-	-
Piera	-	-	14	2	4	1
Vila-rodona	7	1	20	3	9	1
La Llacuna	-	-	12	2	-	-
Esparreguera	159	26	123	20	224	33
El Vendrell	1	0	-	-	-	-
L'Arboç	8	1	-	-	16	2
TOTAL	605	100	629	100	679	100

Font: ACA, Generalitat, D96, vol. 2031, 2032, 2033.

d'un entorn ampli, supera, de molt, la recaptació de les poblacions productores de la seva col·lecta com són Capellades, Igualada o Sant Pere de Riudebitlles i, amb excepció del trimestre de màxima activitat productora, també la d'Esparreguera. La suma de tots els indicadors disponibles permet concloure que la sèrie d'arrendaments dels drets de bolla pot ser utilitzada com un indicador vàlid per estudiar l'evolució del consum de teixits a Catalunya, però no per seguir, ni que sigui de manera indirecta, les oscil·lacions de la producció.

Una darrera consideració sobre la recaptació de bolla podria tenir un interès addicional. Es tracta d'analitzar la participació de les diverses localitats de la col·lecta barcelonina en els pagaments de bolla durant el segle XVI (quadre 3) i d'observar si, en aquesta etapa, es va produir una redistribució de l'activitat econòmica que signifiqués una pèrdua de pes de Barcelona respecte de la seva àrea d'influència, com han defensat alguns historiadors.¹⁸ Les xifres, com era d'esperar atesa la participació

18. ARRANZ (1989) suggereix que en el transcurs del segle XVI es podria haver iniciat un procés de reorganització de l'activitat industrial que hauria beneficiat els nuclis semiurbans en detriment de ciutats com ara Barcelona, Girona, etc. Els treballs de GARCIA ESPUCHE (1997, 1998) apunten en aquesta mateixa direcció ja que defensen que els canvis s'haurien iniciat entorn de 1550 i estarien ben consolidats a final del segle XVI.

del consum en la recaptació, mostren un pes aclaparador de la capital, que representa entre un 85 % i un 90 % del valor de l'arrendament entre 1525 i 1602. Des del punt de vista demogràfic, la capital barcelonina va experimentar, durant la primera meitat del segle XVI, un creixement inferior al de la resta de comarques que formaven part de la seva col·lecta,¹⁹ i la comparació entre el fogatge de 1553 i el recompte de 1717 confirma que aquesta tendència es va mantenir i incrementar durant el segle XVII.²⁰ Tenint en compte aquestes dades, fóra d'esperar que es produís un increment del pes de la part no barcelonina de la col·lecta, tant com a conseqüència de l'augment del consum de teixits lligat a l'evolució demogràfica com perquè a causa d'aquest augment s'hi desenvolupés una major activitat productiva. Les xifres (quadre 3), però, resulten poc concloents en aquest aspecte: entre 1515 i 1602, l'import de l'arrendament barceloní va decaure lleugerament (tres punt percentuals), mentre que algunes de les poblacions que podien ésser considerades com a centres productius o comercials relativament importants van mantenir estable o van disminuir dèbilment la seva participació en la renda (Sant Feliu de Codines, Sant Celoni, Olesa de Montserrat, Caldes de Montbui, Mataró). De fet, només els nuclis de Terrassa, Sabadell, al Vallès Occidental, i Granollers, al Vallès Oriental, van mantenir un creixement lleuger, bé que aquest se situa a nivells molt inferiors al creixement demogràfic de la seva comarca. En definitiva, per la via de l'impost de bolla no es confirma la hipòtesi d'una pèrdua de pes econòmic del nucli barceloní en relació amb les comarques veïnes. Es tracta, però, d'un indici que caldrà tornar a considerar quan es disposi de més informació sobre altres variables.

ELS ARRENDAMENTS DE BOLLA, 1503-1770

L'evolució seguida pels ingressos totals procedents de la bolla segueix, en termes nominals, una tendència molt clara de creixement (gràfic 1) a partir de la dècada de 1530, que s'accelera a meitat de segle fins a atènyer un primer màxim entorn de 1580 (índex 247) i un segon entre 1598-1601 (índex 265), amb una fase de decreixement entre aquests dos extrems, reflex, probablement, dels problemes que en aquest mateix període afecten altres sectors de l'economia, i en especial el sector agrari. Aquesta línia ascendent es trenca a partir dels primers anys del segle XVII,

19. Segons els fogatges, entre 1515 i 1553, Barcelona va disminuir la seva població (índex 98) mentre que l'àrea del Vallès Occidental va experimentar un creixement del 27 %; el Vallès Oriental, d'un 9 %; el Baix Llobregat, d'un 4 %, i el Maresme, d'un 19 %. Globalment, entre el fogatge de 1553 i el recompte de 1717, el creixement mitjà de la regió barcelonina va ser molt inferior al de la mitjana de la seva corona (índex 119, quan l'índex d'increment era del 143 al Vallès Occidental, del 200 al Vallès Oriental, del 191 al Baix Llobregat, i del 274 al Maresme). Prenc les xifres de VILAR (1964-1968), vol. II i III, p. 230-234 i 141-145.

20. No disposem de dades de població per a la segona meitat del segle XVII, però segons les dades facilitades per VILAR (1964-1968), vol. III, p. 141-181, en els primers anys del segle XVIII (1718) la població d'aquestes localitats era, aproximadament, de 1.720 habitants a Cardona, de 1.134 habitants a Esparreguera, de 1.630 habitants a Igualada i de 1.593 habitants a Solsona. Les més poblades eren Valls amb 3.116 habitants i Manresa amb 5.669 habitants.

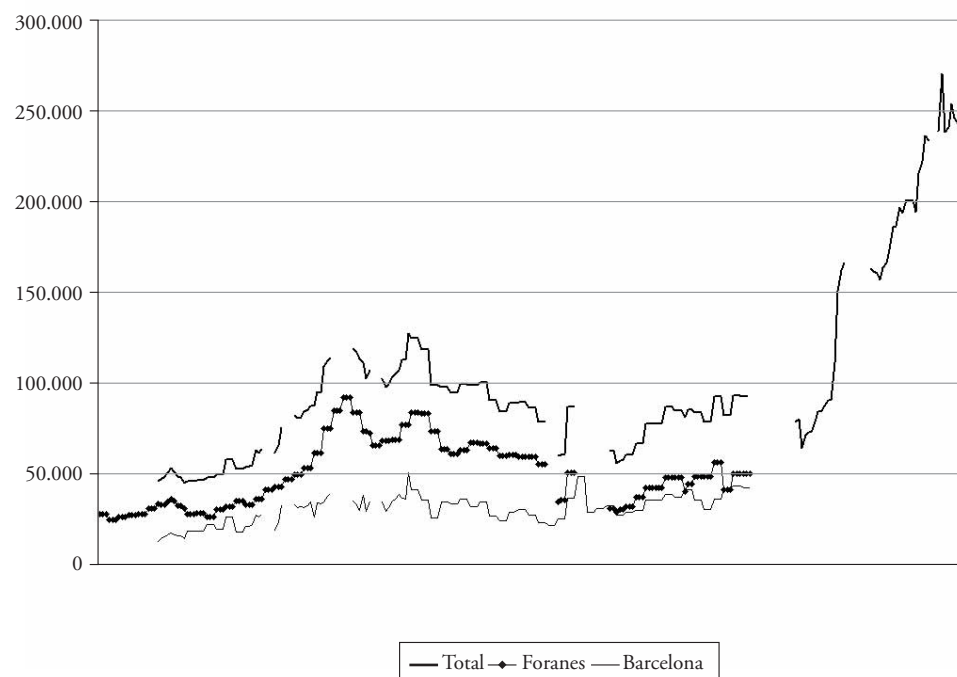
QUADRE 3
DISTRIBUCIÓ DE LA BOLLA A LA COLLECTA DE BARCELONA (PERCENTATGES)

	1525	1538	1552	1563	1573	1583	1598	1602
Mataró	1,5	0,8	1,1	1,4	1,4	1,4	1,5	1,1
Terrassa	1,4	1,3	1,7	1,1	1,9	3,0	2,4	2,8
Caldes de Montbui	1,3	1,3	0,9	1,1	1,0	1,0	0,9	1,4
Granollers	2,5	1,9	2,1	3,0	2,0	3,8	3,1	3,8
Martorell	0,2	0,2	0,2	0,5	0,5	0,5	0,2	0,2
Sant Vicenç dels Horts	0,2	0,1	0,1	0,3	0,2	0,0	–	0,0
Sabadell	0,4	0,6	0,8	1,3	1,0	1,8	1,8	1,8
Sant Boi de Llobregat	0,1	0,2	0,2	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
Olesa	0,1	0,1	0,1	0,4	0,4	0,3	0,2	0,3
Sant Cugat del Vallès	0,3	0,1	0,7	0,5	0,3	0,3	0,1	0,2
Cardedeu	0,9	0,8	1,4	1,4	1,4	1,1	0,7	0,7
Sant Celoni	1,3	1,2	0,8	0,5	0,8	0,5	0,2	0,4
Palautordera	0,6	0,7	0,9	0,7	0,8	0,5	0,5	0,7
Sant Feliu de Codines	–	–	0,4	0,4	0,4	0,5	0,2	0,3
Total foranes Barcelona	10,7	9,3	11,3	12,7	12,1	14,9	12,0	13,7
Barcelona ciutat	89,3	90,7	88,7	87,3	87,9	85,1	88,0	86,3
Barcelona total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: ACA, Generalitat, G85, vol. 2 a 21.

quan el valor de la recaptació entra en un procés de caiguda lenta fins arribar al seu punt més baix en els anys immediatament posteriors al conflicte dels Segadors (índex 119, l'any 1663).²¹ Una vegada superats els efectes de la guerra, l'import recol·lectat comença a recuperar-se, tendència que només es veu interrompuda durant els anys de la Guerra de Successió i que es manté fins a la supressió de l'impost el 1770. L'expansió iniciada a partir de la dècada de 1530, el canvi d'orientació a l'inici del segle XVII —motivats tant per problemes polítics com econòmics— i de nou la represa, tímida a partir del darrer terç del segle XVII i extremadament vigorosa en arribar a mitjan segle XVIII, coincideixen, amb força exactitud, amb les tres grans fases en què, en termes generals, s'acostuma a dividir l'evolució de l'economia catalana en els segles XVI-XVIII.

21. El balanç de les generalitats presentat a les Corts es fa ressò de la caiguda dels ingressos en els darrers temps i, especialment, en el trienni de 1629-1632. Atribueix aquest descens a la interrupció del comerç amb Marsella i amb França en general, a la pesta que afecta Palerm, a l'estat en què es troben Milà, Venècia, Florència i, també, el Rosselló i la Cerdanya, a les guerres d'Itàlia i d'Alemanya i, finalment, a la manca de blats, vins i altres vitualles que pateix Catalunya des de fa dos anys (ACA, Generalitat, G147 vol. 2). Sorpren que, entre les raons d'aquesta pèrdua d'ingressos, no es tingui en compte la possibilitat de frau, fet que contrasta amb el que succeeix a la segona meitat del segle XVII.

GRÀFIC 1
RECAPTACIÓ DELS DRETS DE BOLLA (LLIURES CATALANES)

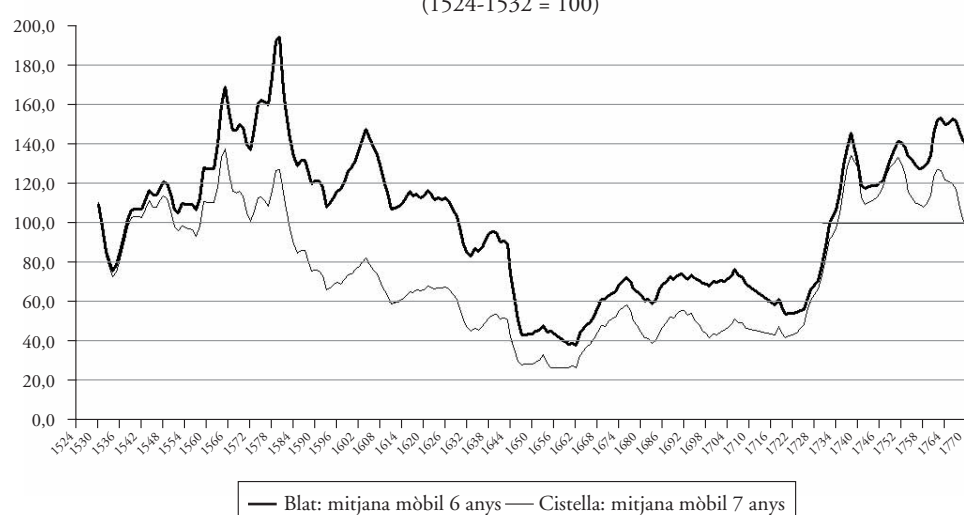
Aquesta perspectiva canvia, no obstant això, quan s'analitza l'evolució de la sèrie un cop deflectida pels preus del blat de Barcelona,²² de manera molt semblant al que succeeix quan s'examina, en termes reals, la tendència seguida pels ingressos senyorials en aquests mateixos anys, encara que en difereixin sensiblement les causes que donen lloc a aquest comportament.²³ Aquí, el creixement del segle XVI es podria qualificar quasi com una pugna per recuperar la caiguda dels ingressos que es produeix a partir de 1524-1525, de manera que cal arribar a mitjan dècada de 1550 per trobar un canvi de tendència que permeti recuperar els valors inicials de la sèrie, tot i que només es pot parlar de creixement real entre els anys 1560 i 1580 (gràfic 2). Disposar ara de dades per a la primera part del segle XVI permet respondre algunes de les preguntes que s'havien plantejat sobre l'abast de la recuperació de la bolla durant aquest segle i precisar millor la cronologia del període.²⁴ Malgrat que la

22. Per deflectir s'ha utilitzat la sèrie de preus del blat elaborada per FELIU (1991), vol. I, p. 41-44.

23. Per a l'evolució dels ingressos senyorials en els segles XVI-XVIII, en termes reals, vegeu DURAN (1979).

24. Per a TORRES (1997), p. 113, al segle XVI es produeix un creixement moderat, amb uns màxims concentrats els anys 1550 i 1570, i es pregunta si els valors màxims no s'haurien aconseguit en el primer terç de segle.

GRÀFIC 2
 RECAPTACIÓ DE BOLLA EN TERMES REALS
 (1524-1532 = 100)

manca de dades de la col·lecta de Barcelona impedeix incloure en la sèrie el primer vicenni del segle, el comportament que tenen les bolles foranes en aquests anys permet deduir que fou una etapa de creixement que va atènyer el seu màxim precisament els anys 1524-1525 (vegeu apèndix 1), de manera que el punt de partida de la sèrie coincidiria amb una punta de creixement. D'una comparació amb dades del període anterior en resultaria, possiblement, que els valors assolits en aquests anys eren el punt final de la recuperació de la crisi del segle xv.²⁵

A partir de la dècada de 1580, l'evolució de la recaptació entra en un procés de caiguda que no toca fons fins després de la Pau dels Pirineus (1659). Però el que sorprèn quan s'observa el comportament plurisecular de la sèrie no és tant la profunditat de la caiguda de la primera meitat del segle xvii com la lentitud de la recuperació durant la segona meitat i el fet que el creixement sostingut del segle xviii no aconsegueixi arribar al punt màxim assolit en el segle xvi. En la primera meitat del segle xvii, la caiguda de la bolla —recordem que és un impost sobre la producció i el consum de teixits— era d'esperar: la documentació de l'època fa referències continuades a la crisi productiva i a la pèrdua de competitivitat que patia el sector, que afectava, així mateix, la seva capacitat exportadora.²⁶ D'altra banda, els problemes a

25. Vegeu VICENS VIVES (1957), p. 238-245; CARRÈRE (1967), p. 407-420; SALRACH (1981), p. 1020-1022, i TORRES (1997), p. 114.

26. Dels problemes de la manufactura tèxtil catalana se'n fan ressò les Corts Generals celebrades a Barcelona el 1599. Informació sobre aquesta qüestió es troba a: CARRERA PUJAL (1947), vol. i, p. 313-315, 325 i s., 357-358 i 364. També a VILAR (1964-1968), vol. ii, p. 262-267; TORRAS (1997), p. 112, i DURAN (1999), p. 280-281.

ELS ARRENDAMENTS DELS DRETS DE BOLLA: UN INDICADOR VÀLID
PER MESURAR LA PRODUCCIÓ I EL CONSUM DE TEIXITS?

APÈNDIX 1
RECAPTACIÓ DE BOLLA (ARRENDAMENTS)

Any	Valors nominals (lliures)			Preu del blat (Barcelona)	Valors deflectits (1524-1532=100)		
	Foranes	Barcelona	Total		Foranes	Barcelona	Total
1503	27.542			21,2	100,5		
1504	27.542			19,7	108,1		
1505	27.542			17,6	121,4		
1506	24.340			17,1	110,4		
1507	24.340			16,9	111,7		
1508	24.340			17,1	110,1		
1509	25.709			15,9	125,0		
1510	25.709			14,7	135,7		
1511	25.709			14,3	139,5		
1512	26.698			14,7	140,9		
1513	26.698			16,4	126,3		
1514	26.698			17,2	120,0		
1515	27.697			17,6	122,0		
1516	27.697			17,8	120,3		
1517	27.697			16,5	130,2		
1518	30.402			16,2	145,6		
1519	30.402						
1520	30.402						
1521	33.300	12.479	45.779				
1522	32.773	13.777	46.550				
1523	32.865	15.215	48.080				
1524	34.318	15.875	50.193	17,4	152,5	138,6	147,8
1525	35.666	17.154	52.820	17,6	156,7	148,1	153,8
1526	34.865	15.920	50.785	21,6	124,8	112,0	120,5
1527	32.379	15.785	48.164	21,5	116,7	111,8	115,1
1528	31.915	15.672	47.587	25,5	97,0	93,6	95,8
1529	30.646	13.979	44.625	34,3	69,2	62,0	66,8
1530	27.613	17.950	45.563	35,0	61,0	77,9	66,7
1531	27.613	17.950	45.563	35,0	61,0	77,9	66,7
1532	27.613	17.950	45.563	35,0	61,0	77,9	66,7
1533	28.178	18.117	46.295	29,7	73,5	92,9	80,0
1534	28.178	18.117	46.295	26,8	81,5	102,9	88,7
1535	28.178	18.117	46.295	20,4	106,8	135,0	116,3

(Continua)

APÈNDIX 1
(Continuació)

Any	Valors nominals (lliures)			Preu del blat (Barcelona)	Valors deflèctits (1524-1532=100)		
	Foranes	Barcelona	Total		Foranes	Barcelona	Total
1536	25.739	21.809	47.548	21,2	93,9	156,3	114,9
1537	25.739	21.809	47.548	20,2	98,8	164,5	120,9
1538	25.739	21.809	47.548	19,3	103,1	171,7	126,3
1539	30.199	19.094	49.293	25,4	92,1	114,5	99,7
1540	30.199	19.094	49.293	30,1	77,6	96,4	83,9
1541	30.199	19.094	49.293	28,8	81,2	100,9	87,9
1542	31.567	26.061	57.628	25,3	96,5	156,5	116,7
1543	31.567	26.061	57.628	20,2	121,1	196,5	146,6
1544	31.567	26.061	57.628	19,1	128,1	207,9	155,0
1545	34.650	17.451	52.101	24,4	110,0	108,9	109,7
1546	34.650	17.451	52.101	26,8	100,0	99,0	99,6
1547	34.650	17.451	52.101	24,1	111,2	110,0	110,8
1548	32.688	20.735	53.423	25,0	101,3	126,3	109,7
1549	32.688	20.944	53.632	25,1	100,7	126,8	109,5
1550	32.688	21.903	54.591	26,0	97,2	128,0	107,6
1551	35.534	26.967	62.501	32,2	85,5	127,5	99,6
1552	35.534	25.728	61.262	31,0	88,6	126,1	101,3
1553	35.534	27.571	63.105	24,9	110,6	168,6	130,1
1554	41.096			24,9	127,9		
1555	41.096			26,3	120,8		
1556	41.096			31,0	102,7		
1557	42.444	18.554	60.998	32,6	100,7	86,5	95,9
1558	42.444	22.889	65.333	27,0	121,6	128,8	124,0
1559	42.444	32.877	75.321	23,8	138,2	210,4	162,5
1560	46.721			22,1	163,9		
1561	46.721			22,1	163,9		
1562	46.721			23,6	153,1		
1563	49.239	32.555	81.794	23,5	162,0	210,5	178,4
1564	49.239	31.233	80.472	23,5	162,4	202,4	175,9
1565	49.239	31.499	80.738	26,0	146,7	184,5	159,5
1566	52.804	30.954	83.758	37,9	107,9	124,3	113,4
1567	52.804	31.932	84.736	40,1	101,8	121,0	108,3
1568	52.804	34.412	87.216	30,1	135,7	173,7	148,5

(Continua)

ELS ARRENDAMENTS DELS DRETS DE BOLLA: UN INDICADOR VÀLID
PER MESURAR LA PRODUCCIÓ I EL CONSUM DE TEIXITS?

APÈNDIX 1
(Continuació)

Any	Valors nominals (lliures)			Preu del blat (Barcelona)	Valors deflèctits (1524-1532=100)		
	Foranes	Barcelona	Total		Foranes	Barcelona	Total
1569	61.250	25.771	87.021	26,6	178,1	147,2	167,7
1570	61.250	33.568	94.818	29,2	162,2	174,7	166,4
1571	61.250	32.940	94.190	41,1	115,4	121,9	117,6
1572	74.428	34.328	108.756	40,5	142,3	128,9	137,8
1573	74.428	37.433	111.861	30,1	191,2	188,9	190,4
1574	74.428	39.043	113.471	30,0	192,2	198,1	194,2
1575	84.685			31,0	211,3		
1576	84.685			33,7	194,6		
1577	84.685			43,0	152,3		
1578	91.611			48,3	146,8		
1579	91.611			49,6	142,8		
1580	91.611			43,8	161,7		
1581	83.491	34.915	118.406	36,3	178,1	146,4	167,4
1582	83.491	32.832	116.323	41,3	156,3	120,8	144,4
1583	83.491	29.323	112.814	49,6	130,2	89,8	116,6
1584	73.075	37.764	110.839	53,1	106,4	108,1	107,0
1585	73.075	29.008	102.083	47,6	118,7	92,6	109,9
1586	72.274	34.538	106.812	37,2	150,4	141,3	147,4
1587	65.456			31,9	158,7		
1588	65.456			35,8	141,4		
1589	65.456			43,0	117,9		
1590	68.105	33.994	102.099	42,8	123,2	120,8	122,4
1591	68.105	29.233	97.338	47,1	111,9	94,4	106,0
1592	68.105	30.841	98.946	52,3	100,8	89,7	97,1
1593	68.618	34.572	103.190	49,1	108,2	107,1	107,8
1594	68.618	35.801	104.419	45,0	118,1	121,0	119,1
1595	68.618	38.233	106.851	42,6	124,7	136,5	128,7
1596	76.624	36.015	112.639	43,2	137,2	126,7	133,6
1597	76.624	35.975	112.599	45,6	129,9	119,9	126,6
1598	76.624	50.238	126.862	48,1	123,3	158,9	135,3
1599	83.334	41.077	124.411	47,9	134,5	130,3	133,1
1600	83.334	41.077	124.411	52,0	123,9	120,0	122,6
1601	83.334	41.077	124.411	44,0	146,5	141,9	144,9

(Continua)

APÈNDIX 1
(Continuació)

Any	Valors nominals (lliures)			Preu del blat (Barcelona)	Valors deflactats (1524-1532=100)		
	Foranes	Barcelona	Total		Foranes	Barcelona	Total
1602	82.688	35.230	117.918	36,0	177,6	148,7	167,9
1603	82.688	35.230	117.918	36,9	173,2	145,0	163,7
1604	82.688	35.230	117.918	36,3	176,4	147,7	166,7
1605	72.993	25.503	98.496	49,3	114,4	78,6	102,3
1606	72.993	25.503	98.496	50,0	112,9	77,5	101,0
1607	72.993	25.503	98.496	53,0	106,5	73,1	95,2
1608	63.185	34.245	97.430	51,0	95,8	102,0	97,9
1609	63.185	34.245	97.430	44,0	111,1	118,3	113,5
1610	63.185	34.245	97.430	38,0	128,6	136,9	131,4
1611	60.850	33.400	94.250	44,0	106,9	115,4	109,8
1612	60.850	33.400	94.250	46,5	101,2	109,2	103,9
1613	60.850	33.400	94.250	44,4	106,0	114,3	108,8
1614	62.938	35.995	98.933	48,8	99,8	112,2	104,0
1615	62.938	35.995	98.933	41,4	117,5	132,1	122,4
1616	62.938	35.995	98.933	37,8	128,9	144,9	134,3
1617	66.920	31.749	98.669	44,0	117,6	109,7	114,9
1618	66.920	31.749	98.669	43,5	119,0	110,9	116,3
1619	66.920	31.749	98.669	55,7	93,0	86,7	90,9
1620	66.159	34.000	100.159	45,0	113,7	114,8	114,1
1621	66.159	34.000	100.159	41,0	124,8	126,0	125,2
1622	66.159	34.000	100.159	48,8	104,9	106,0	105,3
1623	63.713	26.190	89.903	39,8	124,0	100,1	115,9
1624	63.713	26.190	89.903	37,7	130,8	105,7	122,3
1625	63.713	26.190	89.903	41,5	118,7	95,9	111,0
1626	59.813	23.867	83.680	44,0	105,1	82,4	97,5
1627	59.813	23.867	83.680	45,3	102,2	80,2	94,8
1628	59.813	23.867	83.680	42,6	108,6	85,2	100,7
1629	59.908	28.750	88.658	55,4	83,6	78,8	82,0
1630	59.908	28.750	88.658	60,3	76,9	72,5	75,4
1631	59.908	28.760	88.668	71,7	64,7	61,0	63,4
1632	58.971	30.000	88.971	58,2	78,4	78,4	78,4
1633	58.971	30.000	88.971	51,6	88,4	88,4	88,4
1634	58.971	30.000	88.971	37,0	123,3	123,2	123,2

(Continua)

ELS ARRENDAMENTS DELS DRETS DE BOLLA: UN INDICADOR VÀLID
PER MESURAR LA PRODUCCIÓ I EL CONSUM DE TEIXITS?

APÈNDIX 1
(Continuació)

Any	Valors nominals (lliures)			Preu del blat (Barcelona)	Valors deflectits (1524-1532=100)		
	Foranes	Barcelona	Total		Foranes	Barcelona	Total
1635	59.217	27.000	86.217	50,0	91,6	82,1	88,4
1636	59.217	27.000	86.217	45,3	101,2	90,7	97,7
1637	59.217	27.000	86.217	45,8	100,1	89,7	96,6
1638	54.996	23.000	77.996	44,2	96,3	79,1	90,5
1639	54.996	23.000	77.996	46,8	91,0	74,8	85,5
1640	54.996	23.000	77.996	47,1	90,3	74,2	84,9
1641		21.030		44,6		71,7	
1642		21.030		47,5		67,3	
1643		21.030		57,5		55,6	
1644	34.314	25.110	59.424	84,8	31,3	45,0	35,9
1645	35.166	25.110	60.276	70,0	38,8	54,5	44,1
1646	35.450	25.110	60.560	81,3	33,7	47,0	38,2
1647	50.453	36.019	86.472	80,5	48,5	68,0	55,1
1648	50.453	36.019	86.472	101,0	38,6	54,2	43,9
1649	50.453	36.019	86.472	98,0	39,8	55,9	45,2
1650		48.025		140,0		52,1	
1651		48.025		242,1		30,1	
1652		48.025		500,0		14,6	
1653		28.501		75,8		57,2	
1654		28.501		66,3		65,3	
1655		28.501		87,6		49,5	
1656		30.501		77,0		60,2	
1657		30.501		61,6		75,3	
1658		30.501		44,5		104,2	
1659		32.034		62,2		78,3	
1660	30.345	32.034	62.379	83,3	28,2	58,4	38,4
1661	30.450	32.034	62.484	80,0	29,4	60,9	40,0
1662	28.551	27.012	55.563	80,0	27,6	51,3	35,6
1663	30.079	27.012	57.091	46,3	50,3	88,8	63,3
1664	30.079	27.012	57.091	53,0	43,9	77,4	55,2
1665	31.601	28.500	60.101	53,0	46,1	81,7	58,1
1666	31.601	28.500	60.101	53,5	45,7	81,0	57,6
1667	31.601	28.500	60.101	51,5	47,5	84,1	59,8

(Continua)

APÈNDIX 1
(Continuació)

Any	Valors nominals (lliures)			Preu del blat (Barcelona)	Valors deflèctits (1524-1532=100)		
	Foranes	Barcelona	Total		Foranes	Barcelona	Total
1668	36.565	29.600	66.165	48,2	58,7	93,4	70,4
1669	36.565	29.600	66.165	51,6	54,8	87,2	65,7
1670	36.565	29.600	66.165	54,8	51,6	82,2	61,9
1671	42.000	35.000	77.000	56,6	57,4	94,0	69,7
1672	42.000	35.000	77.000	61,3	53,0	86,8	64,4
1673	42.000	35.000	77.000	60,0	54,1	88,6	65,8
1674	42.000	35.000	77.000	47,0	69,1	113,2	84,0
1675	42.000	35.000	77.000	48,0	67,7	110,8	82,2
1676	42.000	35.000	77.000	49,6	65,5	107,3	79,6
1677	47.874	38.500	86.374	93,0	39,8	62,9	47,6
1678	47.874	38.500	86.374	104,0	35,6	56,3	42,6
1679	47.874	38.500	86.374	78,8	47,0	74,2	56,2
1680	47.477	37.000	84.477	80,3	45,8	70,1	54,0
1681	47.477	37.000	84.477	66,4	55,3	84,7	65,2
1682	47.477	37.000	84.477	50,0	73,4	112,5	86,6
1683	39.818	40.942	80.760	66,5	46,3	93,6	62,2
1684	43.983	40.942	84.925	73,0	46,6	85,2	59,6
1685	43.983	40.942	84.925	58,0	58,6	107,3	75,0
1686	48.000	35.488	83.488	53,5	69,4	100,8	80,0
1687	48.000	35.488	83.488	68,2	54,5	79,1	62,8
1688	48.000	35.488	83.488	51,1	72,7	105,6	83,8
1689	48.000	30.000	78.000	52,5	70,7	86,8	76,1
1690	48.000	30.000	78.000	52,7	70,5	86,6	75,9
1691	48.000	30.000	78.000	60,0	61,9	76,0	66,6
1692	56.000	36.000	92.000	69,3	62,5	79,0	68,1
1693	56.000	36.000	92.000	71,3	60,8	76,8	66,2
1694	56.000	36.000	92.000	60,2	72,0	90,9	78,4
1695	40.872	41.000	81.872	58,2	54,3	107,1	72,1
1696	40.872	41.000	81.872	60,0	52,7	103,8	69,9
1697	40.872	41.000	81.872	65,0	48,6	95,9	64,6
1698	50.000	43.000	93.000	76,0	50,9	86,0	62,7
1699	50.000	43.000	93.000	77,3	50,0	84,5	61,6
1700	50.000	43.000	93.000	55,8	69,4	117,2	85,5

(Continua)

ELS ARRENDAMENTS DELS DRETS DE BOLLA: UN INDICADOR VÀLID
PER MESURAR LA PRODUCCIÓ I EL CONSUM DE TEIXITS?

APÈNDIX 1
(Continuació)

Any	Valors nominals (lliures)			Preu del blat (Barcelona)	Valors defectius (1524-1532=100)		
	Foranes	Barcelona	Total		Foranes	Barcelona	Total
1701	50.000	42.000	92.000	63,0	61,4	101,3	74,8
1702	50.000	42.000	92.000	61,5	62,9	103,8	76,7
1703	50.000	42.000	92.000	68,5	56,4	93,2	68,8
1704							
1705							
1706							
1707							
1708							
1709							
1710							
1711							
1712							
1713							
1714							
1715							
1716							
1717			78.003	68,0			58,8
1718			80.009	64,4			63,7
1719			63.978	69,8			47,0
1720			70.838	79,8			45,5
1721			72.633	66,7			55,8
1722			72.633	67,5			55,1
1723			78.366	69,3			58,0
1724			84.100	66,4			64,9
1725			84.100	63,3			68,1
1726			87.050	56,1			79,6
1727			90.000	56,5			81,6
1728			90.000	62,7			73,6
1729			111.007	79,9			71,2
1730			150.312	68,4			112,6
1731			161.628	63,2			131,2
1732			165.829	58,4			145,5
1733							

(Continua)

APÈNDIX 1
(Continuació)

Any	Valors nominals (lliures)			Preu del blat (Barcelona)	Valors deflactats (1524-1532=100)		
	Foranes	Barcelona	Total		Foranes	Barcelona	Total
1734							
1735							
1736							
1737							
1738							
1739							
1740			162.485	63,5			
1741			161.002	76,6			
1742			160.183	72,0			
1743			156.517	66,3			
1744			163.353	69,5			
1745			165.669	70,3			
1746			172.916	69,1			
1747			185.246	68,2			
1748			186.002	66,8			
1749			196.617	65,2			
1750			193.139	63,9			
1751			200.493	68,7			
1752			200.206	87,8			
1753			200.562	93,3			
1754			193.710	90,9			
1755			214.911	84,8			
1756			221.748	85,4			
1757			235.595	84,5			
1758			233.354	76,8			
1759							
1760							
1761			238.245	74,0			
1762			270.009	83,7			
1763			237.669	88,6			
1764			240.550	97,2			
1765			253.400	81,8			
1766			245.773	77,0			

(Continua)

APÈNDIX 1
(Continuació)

Any	Valors nominals (lliures)			Preu del blat (Barcelona)	Valors deflèctits (1524-1532=100)		
	Foranes	Barcelona	Total		Foranes	Barcelona	Total
1767			242.608	84,4			
1768			257.152	100,9			
1769			245.817	96,3			
1770			242.310	106,0			

Font: Vegeu la nota núm. 10.

què s'enfrontava el sector agrari en aquests anys —males collites, fam, encariment de les vidualles—, sumats als derivats de la situació política —al·lotjaments, guerra— havien de donar lloc a una disminució de la capacitat de consum de la població catalana.²⁷ Més problemàtic resulta trobar una explicació plausible per al comportament de la sèrie a partir de la segona meitat del segle XVII —tot i que aquesta encara podria explicar-se per la situació de guerra quasi permanent en què va viure el Principat— però, sobretot, per al segle XVIII quan, superats els desajustos generats per la Guerra de Successió, tots els altres indicadors demogràfics i econòmics coincideixen a qualificar aquesta etapa de desenvolupament extraordinari.²⁸ Pràcticament els mateixos resultats s'obtenen si es fa servir per deflèctir la cistella de la compra elaborada per Feliu (en premsa),²⁹ bé que en aquest darrer cas els valors de la dècada de 1730 s'acosten als valors dels de la segona meitat del segle XVI.

Examinem els factors que podrien contribuir a explicar aquest aparent contrast: l'ús d'un deflèctor inadequat, la caiguda del consum i la disminució de la capacitat de l'organisme recaptador. Tenint present que la sèrie reflecteix, bàsicament, el moviment del consum, no prenem en consideració una possible pèrdua de la capacitat del sector per adaptar-se als canvis exigits pel mercat perquè, en un context que no imposa obstacles a la importació, els aspectes productius foren un element que influiria relativament poc en la quantia de la recaptació.

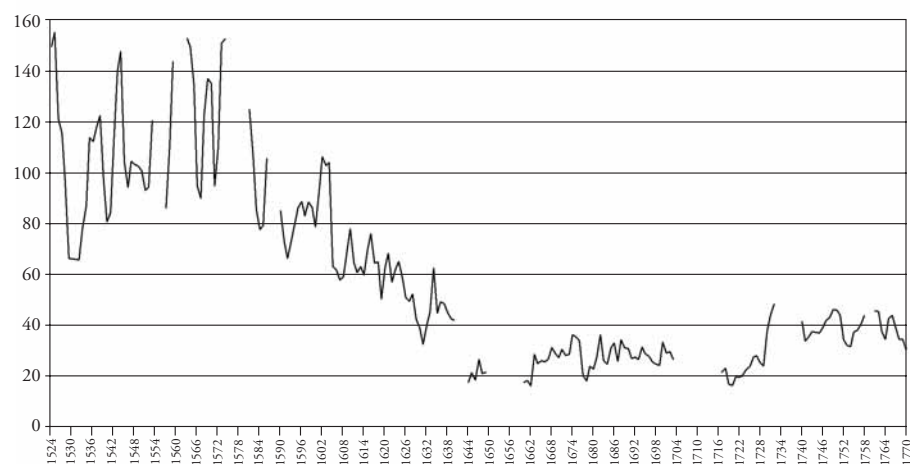
Utilitzar la sèrie dels preus del blat o de la cistella de la compra com a deflèctor pot alterar l'evolució de la sèrie, atès que indica l'evolució de la capacitat de consum, en termes de blat, del valor obtingut per l'arrendament dels drets de bolla, però no els metres de draps o de teles que es poden adquirir amb aquesta quantitat. Un increment dels preus dels teixits superior al del blat podria contribuir a explicar una dismi-

27. Vegeu VILAR (1964-1968), vol. II, p. 325-329 i SERRA (1986) p. 223-225 i (1988), p. 205-216.

28. FONTANA (1988), p. 68.

29. Agraïm a G. Feliu que ens hagi permès utilitzar aquestes dades, encara inèdites a l'hora de redactar aquest article.

GRÀFIC 3
 RECAPTACIÓ DE BOLLA EN TERMES REALS (BLAT) PER HABITANT
 (1524-1532 = 100)

nució de la demanda de teixits per part dels consumidors sempre que la renda es mantingués relativament estable. No disposem, a hores d'ara, d'una sèrie de preus de teixits per a tot el període considerat, ni tampoc indicacions fiables de preus per a anys concrets que permetin comparar el moviment dels preus dels teixits amb els del blat o altres productes alimentaris que poguessin ser utilitzats com a deflector. Si prenem en consideració les dades sobre preus mitjans dels teixits que facilita Torra per al període 1660–1770,³⁰ el preu dels teixits de llana hauria experimentat un increment inferior al del blat de l'ordre del 5-6 % en el cas dels draps catorzens i setzens de producció autòctona, i d'un 20-25 % en els de qualitat mitjana, és a dir vint-i-dosens i vint-i-quatrens. Si aquesta tendència es confirmés i es pogués utilitzar els preus dels teixits com a deflector, la sèrie d'arrendaments presentaria una evolució més positiva a partir de la segona meitat del segle XVII i en el transcurs del segle XVIII, però continuaria mantenint-se per sota dels valors assolits en el segle XVI.

Si, tenint en compte les evidències aportades fins ara, l'evolució dels arrendaments es pot considerar com un indicador de l'evolució del consum, les discrepàncies entre allò que fóra d'esperar, vist l'increment demogràfic experimentat per la població catalana entre 1515 i 1787 i el comportament de la sèrie de bol·la són notables.³¹ Com pot observar-se en el gràfic 3, l'equivalent del valor dels arrendaments

30. Lúcia TORRA (2002), «Cambios en la oferta y demanda textil en Barcelona (1650-1800)», *Revista de Historia Industrial*, núm. 22.

31. No es disposa de dades generals per al període comprès entre el cens de l'any 1553 i el recompte de 1717, però segons VILAR (1964-1968), IGLÉSIES (1969-1970, 1974 i 1979), PORTELLA (1956), PLADEVALL (1967), J. NADAL (1983 i 1984), FELIU (1983), DANTÍ (1984), R. ALBERCH i N. CASTELLS (1985), J. A. SUGRA-

en litres de blat per càpita, en el darrer terç del segle XVIII,³² se situa a valors inferiors no ja als dels anys culminants del segle XVI, sinó també dels posteriors a l'any 1660, de manera que la recuperació posterior a la Guerra dels Segadors i el desenvolupament aconseguït pel conjunt de l'economia catalana en el segle XVIII —creixement de la producció agrària i especialització vitícola, augment de l'activitat comercial i exportadora, etc.— no s'hi veuen reflectits. En aquest context, no semblaria raonable concloure que la població catalana va experimentar una pèrdua continuada de la capacitat de consum de teixits, en termes de blat, des de les darreres dècades del segle XVI, com indicarien les xifres.

També contradiuen aquesta possible conclusió tots els treballs sobre consum de teixits a Catalunya que s'estan duent a terme en els darrers anys. Tant els treballs de Torras, Duran i Torra sobre la composició de l'aixovar de les núvies entre 1600 i 1800 fet a partir dels capítols matrimonials,³³ com els de Duran sobre els estocs i el moviment de peces de roba a les botigues de teixits de Catalunya a la segona meitat del segle XVII,³⁴ o els de Torra basats en l'anàlisi dels inventaris *post mortem* de botiguers de teles, que inclouen la relació de teixits que aquests tenien en existència als seus establiments,³⁵ arriben a la conclusió que entre els anys 1660 i 1800 el consum de teixits es va incrementar. Aquest augment del consum va anar acompanyat, paral·lelament, d'una major diversificació de l'oferta i d'una orientació de la despesa cap a productes de major qualitat i, consegüentment, també de preu més elevat. És cert que, en aquests canvis en les pautes de consum, la demanda de teixits de cotó es va incrementar a partir de final del segle XVII, però les dades de Torra (1999) mostren que aquest augment de la presència de teles de cotó a les botigues de teixits de Figueres, Igualada i Mataró va ser petit —entre un 1 % i un 3 % de l'estoc.³⁶ Conseqüentment, les seves repercussions sobre els ingressos procedents de la bolla ha-

NYES, A. SIMON (1991 i 1992) i GUAL (2001), el creixement es va accelerar durant la segona meitat del segle XVI i es va mantenir, amb menys intensitat, fins a la dècada de 1620. L'estancament i fins i tot la disminució d'efectius a partir d'aquestes dates i durant els anys centrals de la centúria feren que l'increment demogràfic del segle XVII fos poc important, però sense arribar a ser negatiu en el seu conjunt. Per al segle XVIII, els càlculs basats en la comparació dels censos de 1718 i 1787 indiquen que la població de Catalunya pràcticament s'hauria doblat entre aquestes dues dates.

32. Per als càlculs, hem utilitzat les xifres de població del censos de 1717 i 1787 proposades per SIMON (1992), que corregeixen a l'alça les dades de VILAR (1964-1968). El càlcul dels litres de blat per càpita parteix de l'equivalència de la quartera de Barcelona: 1 quartera = 69,518 litres (ALSINA *et al.*, 1990).

33. Segons J. TORRAS, M. DURAN i L. TORRAS (1999), p. 64-69, entre 1600 i 1800, el nombre de peces de vestir que constituïa l'aixovar de les núvies va passar d'una mitjana de set a trenta-sis; i també van augmentar, encara que en una proporció molt menor, les peces de roba de casa.

34. Segons DURAN (2001, en premsa), durant la segona meitat del segle XVII, les botigues de teixits de Catalunya mostren una tendència a ampliar la gamma de robes de què disposen, així com a millorar, progressivament, la qualitat dels draps, sedes, etc. que ofereixen als seus consumidors.

35. L. TORRA (2002), p. 94-105.

36. L. TORRA (1999), p. 93-94.

vien de ser mínimes, i encara més si tenim present que, inicialment, els teixits de cotó deurien competir més amb les teles de lli o de cànem —exemptes de bolla— que no pas amb les de llana, estam o mescles d'aquestes.

Atès que la caiguda dels ingressos no sembla atribuïble, tampoc, a una disminució en el consum de teixits, caldria valorar fins a quin punt el retrocés de la recaptació en termes reals pot estar relacionat amb una pèrdua de la capacitat per controlar el frau fiscal. La importància que per a les finances de la Diputació del General tenien els emoluments obtinguts a través dels drets de bolla motivà que, des dels seus inicis, es vetllés per tal de reduir al mínim els índexs de defraudació en el pagament d'un impost que, per les seves característiques, requeria una complexa estructura organitzativa per a la seva recaptació i control, tasques que esdevenien més dificultoses amb el creixement de la població, la diversificació de nuclis productius, etc. D'aquesta preocupació —i també de l'existència de les infraccions a la normativa establerta— en són una bona mostra les nombroses ordinacions de Corts que, des del moment de la instauració de l'impost, fan referència a l'obligació de satisfer lleialment tant els drets de bolla com els de les altres generalitats, les crides que contínuament es publicaven en aquest mateix sentit i les reformes sobre la manera de dur a terme els cobraments que s'introduïen periòdicament.³⁷

La tipologia de les mesures destinades a evitar l'engany anava des de les de caràcter moral (obligació dels paraires de draps de llana de comprometre's per jurament a no defraudar en el pagament dels drets) o religiós (els infractors dels drets queien en pecat mortal i podien ser excomunicats)³⁸ a les reglamentacions complementàries destinades a cobrir buits *legals*,³⁹ passant per les pecuniàries (les més importants), que a més del pagament d'una multa comportaven la confiscació de la peça o peces de teixit causants de la infracció.⁴⁰ La mecànica de control establerta

37. Vegeu ACA, Generalitat, sèrie G123 per al recull de les diferents ordinacions i crides de les primeres dècades del segle XVI (1506, 1509, 1512, 1527) i CARRERA PUJAL (1947), vol. II, p. 251 i 257 per a les reformes aprovades a les Corts de 1547 i 1585. Totes constitueixen una bona mostra de les que existeixen per a la resta del segle XVI i del segle XVII.

38. Segons CARRERA PUJAL (1947), vol. II, p. 266, aquestes penalitzacions s'establiren a les Corts de 1375 i obligaven totes les persones, inclòs l'estament eclesiàstic. Aquesta facultat de la Generalitat va ésser refermada l'any 1524 per una butlla de Climent VII, que era la confirmació d'una altra de Lleó X de l'any 1516, SERRA (2001), p. 90.

39. Un exemple: l'any 1509 s'imposa, per capítol de corts, que les robes fetes de llana paguessin 10 sous per lliura de valor en concepte de dret d'entrada a Catalunya, i els taulers es queixaven que es cometia frau perquè cosien la roba i deien que el que s'introduïa eren capes. La resposta de la Generalitat fou acordar que les capes paguessin també 10 sous (ACA, Generalitat, G23 vol. 1).

40. Segons les crides de la Generalitat (1527), els paraires pagaven una multa de 10 lliures per cada drap que no tenia el plom posat; si un paraire tenia roba en manifest i quan la venia —sencera o per parts— no podia donar raó de la seva procedència, havia de satisfer el dret de bolla i pagar una multa de 10 lliures. També era de 10 lliures la multa que pagaven els botiguers si la roba que venien a tall no portava el segell de guarda, sanció que anava acompanyada de la pèrdua de la peça de roba (ACA, Generalitat, G23, vol. 1).

contra el frau exigia que es fessin inspeccions mensuals per les cases dels botiguers, sastres, pellers, calceters, etc., per comprovar que els gèneres que tenien als magatzems havien satisfet el dret de plom i estaven degudament registrats en els llibres. Tant el receptor de les taules foranes com els de Barcelona havien de donar coneixement al mestre racional, cada sis mesos, dels fraus percebuts i girar-ne l'import a la Taula de Canvi de Barcelona, en un termini màxim de sis dies després d'haver presentat els comptes. A la col·lecta de Barcelona, era el defensor dels drets del general qui s'encarregava de jutjar els fraus, sentenciant o declarant absolts els oficials, en els casos en què no havien intervingut els diputats.⁴¹ Per fer més efectiu el control, es recompensava aquells que denunciaven les infraccions, de manera que l'import de la roba requisada més el valor de la multa corresponent, un cop descomptades les despeses de gestió, es repartia entre l'acusador, l'arrendador dels drets i la Diputació del General, habitualment a parts iguals.⁴²

Segons les indicacions que figuren en els llibres de vàlues,⁴³ en el transcurs del segle XVI, l'ingrés que els fraus van proporcionar a la generalitat no superava el 0,1 % del valor obtingut pels drets de bolla, i el volum de recaptació no va experimentar, malgrat les alteracions triennals, canvis substancials durant tot el període. Per a l'etapa de 1599-1626, les dades del *Balanç del General* presentat a les Corts de 1626 proporcionen informació sobre aquest aspecte, però només referida a la col·lecta de Barcelona. En aquest cas, l'import percebut de les defraudacions oscil·lava entre el 0,2 % i el 0,8 % del preu de l'arrendament d'aquesta col·lecta, a excepció del trienni 1602-1605 que va arribar a ésser d'un 1,1 %, ⁴⁴ percentatges que coincideixen amb els valors globals per a totes les taules de bolla dels anys 1626-1641 registrats en els balanços presentats a les Corts de 1702.⁴⁵ Finalment, segons aquesta darrera font, entre 1665 i 1702 el percentatge del cobrat per frau va disminuir lleugerament i es va situar entre el 0,1 % i el 0,5 % dels ingressos totals proporcionats per la bolla.

L'escassa quantia dels ingressos provinents per aquest concepte porta a dues suposicions totalment oposades. Pensar que la defraudació era pràcticament inexistente seria la primera opció. Creure que no es va aconseguir controlar els índexs d'ocultació malgrat els incentius econòmics que obtenien aquells que delataven situacions d'incompliment fóra la segona, i probablement aquesta era la que més s'acostava a la realitat. Les nombroses referències que es troben en la documentació sobre aquesta qüestió demostren que existia la resistència a pagar els drets: falsifica-

41. RUBIO CAMBRONERO (1950), vol. 1, p. 329-344.

42. ACA, Generalitat, G1, vol. 1. *Llibre per comptar los fraus del General al Racional*.

43. ACA, Generalitat, G85, vol. 2 a 21.

44. En els triennis de 1626-1629 i 1629-1632 els fraus van representar un 0,7 % del valor dels arrendaments, mentre que en el període comprès entre 1632 i 1641, aquest percentatge es va reduir al 0,27 %.

ACA, Generalitat, G147, vol. 1.

45. ACA, Generalitat, G147, vol. 3.

ció de segells de cera i bolla de plom,⁴⁶ existència de magatzems clandestins de robes,⁴⁷ venda casa per casa de teixits que havien de satisfer drets de bolla,⁴⁸ resistència a mostrar els llibres als oficials de la bolla, etc.⁴⁹ Encara que des del punt de vista quantitatiu no sigui detectable, altres elements de caràcter qualitatiu permeten pensar que es va produir un augment de la defraudació a partir de les darreres dècades del segle XVII. La mateixa publicació de l'escrit d'Antoni de Sayol i la reestampació, també per part de la Diputació, del *Llibre dels quatre senyals* foren una mostra dels intents de la Generalitat per controlar l'incompliment per la via de recordar el seu dret històric a percebre aquesta imposició.⁵⁰ En constitueixen també un exemple les noves consultes fetes als canonistes per frenar les pretensions dels eclesiàstics de ser eximits dels drets de bolla,⁵¹ i l'escrit que els diputats lliuren als consellers de la ciutat en què els demanaven que, davant la contínua reducció dels drets del general i de bolla per causa dels fraus que es cometien, recordin a les confraries i a tots els es-

46. CARRERA PUJAL (1947), II, p. 265-267, recull les queixes dels diputats del general (1600, 1610) davant la negativa de l'estament eclesiàstic de satisfer els drets de bolla, i també la falsificació que es feia dels segells de cera i de la bolla de plom per tal d'eludir el pagament de l'impost.

47. Aquestes argumentacions les esgrimeix Antoni de Sayol i Quartaroni en la *Recopilació de diferents vots y altres documents en justificació dels Drets de la Generalitat de Catalunya, y de aquells deuen ser pagats per qualsevol persona, així eclesiàstiques com seculars, sots obligació de culpa mortal y de restitució*, publicat per la Diputació, l'any 1685. Prenc la cita de CARRERA PUJAL (1947), II, p. 265-267. Sobre la manera d'evitar els pagaments, vegeu també SERRA (2001), p. 90-92.

48. Segons les ordinacions de 1704, restaven exemptes de pagament del dret de cera les robes ordinàries —a manera de saial— fabricades per pagesos i gent pobra, amb lli i llana de la seva collita, destinades a l'autoconsum. També n'estaven lliures gasses, escumilles, filempues, sargils i mocadors teixits amb filadís i seda (Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, núm. 8.144).

49. Un exemple d'aquesta forma de resistència: l'octubre de 1668, els oficials de la bolla es presenten a casa de Pau Feu, mercader de Barcelona, i demanen que els ensenyin els llibres de la botiga Rossell, Llinàs i Feu. El fadrí que hi havia a l'establiment els envia a la botiga de Rossell i Llinàs que, en aquests moments, administra Jacint Arquer, botiguer de teles. Quan els oficials es presenten a casa d'Arquer per veure els llibres, aquest els diu que ell només en té alguns, però que els altres —els que cerquen— els guarden Pau Rossell, mercader, i Pau Feu, antic administrador de la botiga. Davant del fracàs, els oficials van a casa del general i demanen al credencier que els mostri el llibre de credences de l'establiment, però aquest els diu que no té les claus de l'armari perquè les té Pau Feu, arrendatari del passat trienni. Busquen a Pau Feu per la ciutat, però no aconsegueixen localitzar-lo. Al vespre tornen novament a la botiga de Feu i, trobant-lo allà, li demanen les claus dels armaris, però aquest els respon que no les té i que si volen veure els llibres vagin l'endemà a la casa del general, de 9 a 10 del matí que aleshores els donarà els llibres..., i que si persisteix el problema amb les claus farà espanyar els armaris (ACA, Generalitat, G6 vol. 13, *Dietari de la visita del trienni 1665-1668*).

50. La primera impressió d'aquest llibre es va fer l'any 1634, i fou el senyor Ramon de Calders, senyor de Santa Fe, oïdor del General de Catalunya pel braç militar, qui s'encarregà de fer la recopilació. Conté normes derivades de les Corts, la normativa de les generalitats, tarifes de bolla, ordinacions sobre les drapades que es fabricaven el Principat, etc. (ACA, Generalitat, G162).

51. CARRERA PUJAL (1947), II, p. 303, i E. SERRA (2001), p. 90. Els intents de ser eximits del pagament dels drets de bolla eren reivindicats també per altres sectors, principalment per part de l'exèrcit. A les Corts de Barcelona de l'any 1702 (capítol 54), es demanava que es confirmessin les constitucions i capítols de cort que obligaven l'exèrcit a satisfer aquests drets pels draps i les robes que adquirien per al vestuari de les tropes.

taments l'obligació que tenen de complir el que està establert per capítols de cort i prestin jurament compromentent-se a no defraudar sots pena de caure en pecat mortal.⁵² La situació sembla que estigui lluny de corregir-se a la primeria del segle XVIII, atès que l'any 1704 tornen a publicar-se noves ordinacions sobre la percepció dels drets i amb disposicions sobre el càstig que s'aplica sobre la falsificació de ploms, segells de cera i albarans, i on es deixa constància que es prenen aquestes mesures per tal de reparar el dany que rep el general en els drets de bolla.⁵³

Crec que la clau de volta per explicar, en bona part, la manca de coherència entre el comportament de la sèrie d'arrendaments de bolla i el context de transformació i creixement de l'economia catalana a partir de les dècades finals del segle XVII, ens la proporciona Eva Serra (2001). Per a aquesta autora, l'agreujament del frau fiscal i la caiguda dels ingressos que experimenta la Generalitat a partir de la dècada de 1650 són dos fets que estan directament relacionats amb la pèrdua de poder polític que va experimentar després de la derrota de la Guerra dels Segadors. L'adquisició d'espais de fiscalitat pròpia per part de la monarquia —apropiació dels drets de nova ampra, enduriment dels drets de la capitania, reclutaments, donatius fora de corts, etc.— suposaren per a Catalunya un increment important de la pressió fiscal. Paral·lelament, les temptatives de reforma del sistema impositiu i els intents per recuperar la capacitat de recaptació que va tractar de posar en marxa la Diputació del General no van comptar amb el suport reial. El resultat d'aquesta disminució del poder polític i de la capacitat de coerció de la Generalitat serà l'empitjorament del frau fiscal i suposarà la fallida de la hisenda pública catalana de la segona meitat del segle XVII. En contrast amb el que passava a la primera meitat del segle XVII, o en altres moments històrics, sembla que es va produir un divorci o una pèrdua de sintonia entre els interessos econòmics de la població i les institucions pròpies.

A TALL DE CONCLUSIÓ

La finalitat de tot investigador que emprèn la tasca de reconstruir una sèrie és la de proporcionar, a tots aquells que treballen en l'àmbit de la història, una eina que els sigui d'utilitat a l'hora d'analitzar un determinat període o sector de l'activitat productiva. És des d'aquest punt de vista que va sorgir la iniciativa de reconstruir la sèrie d'arrendaments dels drets de bolla, pensant que podria constituir un indicador de l'evolució general sobre la producció i el consum de teixits a Catalunya que ajudaria a situar i a valorar la miríada de dades, difícilment quantificables, amb què es troben tots aquells estudiosos que treballen sobre aquests temes. Els resultats obtinguts són satisfactoris en el sentit que s'ha pogut elaborar una sèrie d'arrendaments

52. Segons CARRERA PUJAL (1947), II, p. 303, els prohoms de les confraries van donar una resposta negativa al·legant la inobservança dels capítols de cort.

53. CARRERA PUJAL (1947), II, p. 319. L'obligació del jurament gremial de no defraudar va ser abolit a les Corts de 1702.

de bolla que ofereix molt pocs buits i, a més, perquè a partir de les dades de recaptació d'aquest impost s'ha pogut perfilar que, a la vista de la participació en l'ingrés que tenen les diferents fonts de recaptació, les xifres reflecteixen, bàsicament, el consum de teixits.

El balanç esdevé en part menys favorable a l'hora de valorar la seva utilitat com a indicador a llarg termini, perquè són molts els factors —sovint intangibles— que interactuen sobre el seu funcionament. Això no obstant, pensem que la sèrie pot ser utilitzada com un bon indicador de l'evolució del consum de teixits per part de la població catalana fins a la primera meitat del segle XVII. A partir d'aquí, el grau de fiabilitat decau, tant perquè Catalunya es va convertir, durant els darrers decennis del segle XVII, en l'escenari dels continuats conflictes bèl·lics amb França com pels canvis polítics i la consegüent pèrdua de poder que va suposar per a la Generalitat la solució de la Guerra dels Segadors. Amb tot i això, encara queden diversos aspectes que cal acabar de precisar per tal de poder posar punt final a aquesta qüestió: disposar d'una sèrie de preus dels teixits per a l'època moderna, tenir un coneixement més detallat sobre les dades dels arrendaments del segle XVIII i aprofitar al màxim les informacions sobre aquest impost, que es poden obtenir de l'examen de la documentació generada arran de les peticions per a la seva supressió. Hi seguirem treballant.

BIBLIOGRAFIA

- ALBERCH, R.; CASTELLS, N. (1985). *La població de Girona (segles XIV-XX)*. Girona: Institut d'Estudis Gironins.
- ALSINA, C.; FELIU, G.; MARQUET, L. (1990). *Pesos, mides i mesures dels Països Catalans*. Barcelona: Curial.
- ARRANZ, Manuel (1989). «Entre el sistema gremial i el sistema fabril: la ciutat manufacturera (segle XVIII)». *Actes del II Congrés d'Història del Pla de Barcelona*. Vol. I. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- CAPMANY I MONTPALAU, Jaume (1779-1792). *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*. Madrid: Imprenta A. Sancha.
- CARRERA PUJAL, JAUME (1947). *Historia política y económica de Cataluña*. Vol. II: *Siglos XVI al XVIII*. Barcelona: Bosch, Casa Editorial.
- CARRÈRE, Claude (1967). *Barcelone centre économique, 1380-1462*. 2. París: Mouton.
- DANTÍ, Jaume (1984). «La crisi de mortalitat a la Catalunya prelitoral: El Vallès Oriental als segles XVI i XVII». *I Congrés d'Història Moderna*. Barcelona: Universitat de Barcelona, vol. 1, p. 75-84.
- DELGADO, Josep M. (1992). «El puerto de Barcelona en la época preindustrial». A: CLAVERA, J. [et al.]. *Economía e historia económica del Puerto de Barcelona. Tres estudios*. Barcelona: Civitas, p. 17-80.
- DURAN, Montserrat (1985). «L'evolució de l'ingrés senyorial a Catalunya (1500-1799)». *Recerques*, núm. 17, p. 7-42.

- (1999) «La manufactura textil en la España mediterránea durante el reinado de Felipe II». A: BELENGUER CEBRIÀ, E. *Felipe II y el Mediterráneo*. Vol. I: *Los recursos humanos y materiales*. Madrid: Sociedad Estatal para la Conmemoración de los Centenarios de Felipe II y Carlos V, p. 267-288.
- (2000). «Cataluña bajo el reinado de Felipe II: Una economía en transformación». A: RIBOT, L. [coord.]. *La monarquía de Felipe II a debate*. Madrid: Sociedad Estatal para la Conmemoración de los Centenarios de Felipe II y Carlos V, p. 289-312.
- (2001). «El consumo de tejidos en la segunda mitad del siglo XVII a través de los “manifests de bolla”». *Comunicación presentada en el VII Congreso de la Asociación de Historia Económica*. Saragossa.
- (2003). «El consumo de tejidos en Cataluña en la segunda mitad del siglo XVII». *Revista de Historia Económica*, núm. 21 (extraordinari).
- FELIU, Gaspar (1983). «El cens de població de 1717. Exemples d'ocultacions a les terres de Lleida». *Pedralbes*, núm. 3, p. 217-226.
- (1991). *Precios y salarios en la Cataluña moderna*. 2 v. Madrid: Banco de España. (Estudios de Historia Económica; 21)
- «Aproximació a un índex del cost de la vida a Barcelona, 1501-1807». *Homenatge a Josep Fontana*. [En premsa]
- FERNÁNDEZ DE PINEDO, Emiliano (1985). «Els ingressos de la hisenda reial a Catalunya (1717-1779)». *Recerques*, núm. 17, p. 125-140.
- (1990). «Ingresos y gastos de la hacienda catalana en el siglo XVII». A: FERNÁNDEZ DE PINEDO, E. [ed.]. *Haciendas forales y hacienda real. Homenaje a D. Miguel Artola y D. Felipe Ruiz Martín*. Bilbao: Universidad del País Vasco, p. 207-224.
- (1997). «La participación fiscal catalana en la monarquía hispánica (1599-1640)». *Manuscrits*, núm. 15, p. 65-96.
- (2001). «Production et consommation de draps de laine en Espagne à travers les droits fiscaux de bolla (Catalogne) et de Sellaje (Bilbao) du XVI au XVIIIème siècles». Comunicació presentada a *Wool: products and markets (13th to 20th century)*. Sessió: *Quality and international competition. 2nd. Euro-Conférence: Schio, Valdagno, Follina, Biella (24-27 d'octubre)*.
- FONTANA LÁZARO, Josep (1955). «Sobre el comercio exterior de Barcelona en la segunda mitad del siglo XVII». *Estudios de Historia Moderna*, núm. 5, p. 199-219.
- (1988). «La fi de l'Antic Règim i la industrialització (1787-1868)». A: VILAR, P. [dir.]. *Història de Catalunya*. Vol. V. Barcelona: Edicions 62.
- GARCIA ESPUCHE, Albert (1997). «Transformació econòmica i sistema urbà: Catalunya, 1550-1640». *Manuscrits*, núm. 15, p. 279-300.
- (1998). *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*. Barcelona: Alianza Editorial.
- GIRALT, Emili (1957). *El comercio marítimo de Barcelona entre 1630-1655. Hombres, técnicas y direcciones de tráfico*. Barcelona: Universitat de Barcelona. [Tesi doctoral inèdita]

- GUAL, V. (2001). «Las claves de la demografía hispánica». A: ALCALÁ ZAMORA; BELENGUER, E. [coord.]. *Calderón de la Barca y la España del Barroco*. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales y Sociedad Estatal España Nuevo Milenio, p. 57-86.
- IGLÉSIES, Josep (1969-1970). *El cens del comte Floridablanca*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana.
- (1974). *Estadístiques de població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*. 2 v. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana.
- (1979). *El fogatge de 1553. Estudi i transcripció*. 2 v. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana.
- MARTÍN CORRALES, Eloy (2001). *Comercio de Cataluña con el Mediterráneo musulmán (siglos XVI-XVIII)*. Barcelona: Alborán, Edicions Bellaterra.
- MARTÍNEZ SHAW, Carlos (1978). «El comercio marítimo de Barcelona, 1675-1712. Aproximación a partir de las escrituras de seguro». *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos*, núm. VI, p. 287-310.
- NADAL, Jordi (1983). «La població». A: NADAL FARRERAS, J.; WOLFF, P. *Història de Catalunya*. Barcelona: Oikos-Tau, p. 65-94.
- (1984). *La població española (siglos XVI a XX)*. Barcelona: Ariel. [Edició corregida i augmentada]
- PLADEVALL, Antoni (1973). «Un cens general de Catalunya fins ara desconegut». *Ausa*, núm. 75, p. 129-141.
- PORTELLA, Jaume (1976). «Estudi demogràfic del prelitoral gironí (segles XVI-XVIII)». *Treballs d'Història: Girona*. P. 35-62.
- RUBIO CAMBRONERO, Ignacio (1950). *La Diputació del General de Catalunya en los siglos XVI y XVII*. 2 v. Barcelona: Diputació Provincial.
- SERRA, Eva (1986). «Per una cronologia i interpretació de la crisi del segle XVII». A: SALES, N. [et al.]. *Terra, treball i propietat. Classes agràries i règim senyorial als Països Catalans*. Barcelona: Crítica, p. 214-246.
- (1988). *Pagesos i senyors a la Catalunya del segle XVII. Baronia de Sentmenat, 1590-1729*. Barcelona: Crítica.
- «Diputats locals i participació social en les bolles de la Diputació del General (1570-1638). Una mostra i una reflexió». *Pedralbes*, núm. 13 (1993), p. 259-274 i núm. 14 (1994), p. 199-206.
- (2001). «El pas de rosca en el camí de l'austacisme». A: ALBAREDA, J. [coord.]. *Del patriotisme al catalanisme*. Vic: Eumo, p. 71-103.
- SIMON, Antoni (1992). «La població catalana a l'època moderna. Síntesi i actualització». *Manuscrits*, núm. 10, p. 217-258.
- SUGRANYES, J. A.; SIMON TARRÉS, A. (1991). «La población de Barcelona en los siglos XVI y XVII». A: NADAL, J. [coord.]. *La evolución demográfica bajo los Austrias*. Vol. III. Alicante: Instituto de Cultura Juan Gil-Albert, p. 259-278.
- TORRA, L. (1999). «Pautas del consumo textil en la Cataluña del siglo XVIII. Una visión

- a partir de los inventarios post-mortem». A: TORRAS, J.; YUN, B. *Consumo, condiciones de vida y comercialización. Cataluña y Castilla, siglos XVII-XIX*. Avila: Junta de Castilla y León, p. 89-106.
- (2002). «Cambios en la oferta y demanda textil en Barcelona (1650-1800)». *Revista de Historia Industrial*, núm. 22, p. 94-105.
- TORRAS ELIAS, Jaume (1989). «Mercados españoles y auge textil en Cataluña en el siglo XVIII. Un ejemplo». A: *Haciendo historia: Homenaje al profesor Carlos Seco*. Madrid: Universidad Complutense, p. 213-218.
- (1991). «The Old and the New. Marketing Networks and Textile Growth in Eighteenth Century Spain». A: BERG, M. [ed.]. *Markets and Manufacture in early industrial Europe*. Londres.
- TORRAS ELIAS, J.; DURAN, M.; TORRAS, L. (1999). «El ajuar de la novia. El consumo de tejidos en los contratos matrimoniales de una localidad catalana, 1600-1800». A: TORRAS, J.; YUN, B. *Consumo, condiciones de vida y comercialización. Cataluña y Castilla, siglos XVII-XIX*. Avila: Junta de Castilla y León, p. 61-70.
- TORRES, Xavier (1997). «Manufactura urbana i indústria rural». A: SERRA, E.; TORRES, X. [dir.]. *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*. Vol. IV: *Crisi institucional i canvi social, segles XVI i XVII*. Barcelona, Enciclopèdia Catalana, p. 106-121.
- TREPPPO, Mario Del (1976). *Els mercaders catalans i l'expansió de la corona catalano-aragonesa*. Barcelona: Curial.
- VICENS VIVES, Jaume (1957). «El "redreç" de l'economia catalana de 1481». A: *Studi in onore di Armando Saporì*, II. Milà, p. 897-909. El text consultat és el publicat a Vicens Vives, J. *Obra dispersa*. Vol. I. Barcelona, p. 238-245.
- VILAR, Pierre (1964-1968). *Catalunya dins l'Espanya Moderna*. 4 v. Barcelona: Edicions 62.